

Ilia Mihály

Könyvek árnyékban

A nagy irodalmi mozgások, nemzedékek látványos fogadtatása, irodalmi és nem irodalmi vitákat provokáló megjelenése bizony csak árnyékban hagy sok szerzőt, könyvet, jelenséget. Utóbb, ha olvassuk ezeket az árnyékba került könyveket, érezzük, hogy a kanonizált művek kevésbé érthetők ezek nélkül, a kor sokféle jelensége néha jobban tükröződik bennük, mint a „futtatottakban”, kis világukban mélyebbre ásnak és látnak a kortársi művészeti életben, mint mások. Sorsuk nem mindig az elfeledés, gyakorta az újralfedezés hozza ki ezeket az árnyékból, korhúségük nem mindig bilincs, kis világukat nagy részletességgel tudják fölidézni, igazi élettragédiákat tudnak látni és megírni. Ragaszkodásuk az elődökhöz nem utánzás, hanem folytatás, a hely szelleme erősebben köti történeteiket olyan nem közismert helytörténeti, művelődéstörténeti mozzanatokhoz, amelyek nem viselik magukon sem az egyetemes emberi bélyeget, sem pedig a magyar sorskérdések bélyegét, mégis bensőségesen idézik meg történetekben az embert gazdag változatokban.

Ilyen szerzőnek gondolom én *Bordás Győzöt*, akinek sokadik kötete 2008 tavaszán jelent meg a Forum Kiadónál: *Az Úr órája* címmel. A szerző mint a Forum egykori vezetője, szerkesztője vált ismertté, igen gazdag képzőművészeti, irodalmi publicisztikája mellett több regény írója is (*Fűzfásip* 1982, *Csukódó zsilipek* 1995, *Katonaszökevény* 2004), a két Pechánról szóló képzőművészeti kismonográfiája (illetve ugyanennek a két művésznek az életművét bemutató album, amelyet Bel Durancival közösen készített), két publicisztikai kötet is a neve alatt jelent meg. Az 1948-ban Verbászon született szerző éveit illetően a Szimponezdek elsó korosztályába is tartozhatna, hiszen pályafutása párhuzamos az övékkel, sőt gyakorta nagyon is érintkezik azokéval a *Magyar Szó* vagy a *Híd* szerkesztőségében végzett munkája révén, a Forumnál töltött éveit pedig éppen ennek a nemzedéknek a legjelesebbjeit segítette. Csáky S. Piroska: *A Forum Könyvkiadó bibliográfiája 1957–2006* című hatalmas könyvészeti munkájában rekonstruálható, hogy B. Gy. hogyan járul hozzá ennek a nemzedéknek irodalmi kiteljesedéséhez. Persze a szerkesztő, kiadói igazgató nemcsak híveket szerez, hanem ellenségeket is. Ilyenkor, ha ez a valaki író is, bizony csak ki van téve a szakma különös figyelmének, az irodalmi világ nem bánik vele kesztyűs kézzel, vagy elhallgatják, vagy megértőn, de kicsit a kiskorúnak kijáró iróniával szólnak róla. Bordásnak – úgy látom – mindkettőből kijutott, pedig egyikre sem szolgált rá. Irodalmi publicisztikájában bőséggel szólt kortársairól, a bácskai magyar irodalom hőskorának képviselőiről, akik közül többen kiadójának szerzői lehettek még, és B. Gy. személyes kapcsolatot tarthatott saját nemzetisége irodalmi múltjának képviselőivel. Regényei tulajdonképpen családtrótnetek, a saját családja története, ezekben is, mint novelláiban, erősen működik a dokumentarizmus. A szülőváros, Verbász, illetve a származás kis faluja, Feketics terein és utcáin sétáltatja meg hőseit, akik minden írói fikció nélkül a történelemben, e térségnek tragikus történelmében mozognak. Nevezhetném divatos szóval

sorsregényeknek Bordás műveit, de a szerző nem erre a regénytípusra tendál, gazdag szereplőgárda, dúsan burjánzó események és a lokális világ specialitásai teszik különössé írásait. A soknemzetiség világába került kisváros (magyar, német, szerb) élete nem csak regényeinek, novelláinak tárgya, s ezekben Bordás Győző jó tanítványa és folytatója Pap Dánieltől Herceg Jánosig mindazoknak, akik ezt a világot műveikben megörökítették. A kisvárosi különcök, akik híven fejezik ki e térségek embereinek sorsát, éppúgy jelen vannak B. Gy. írásaiban, mint Tolnai Ottóéban vagy Gionéban.

Bordás Győző új kötetének műfaji megjelölése a szerző szerint: Dokumentumnovellák és tárcák. Verbász német, szerb és magyar világa (jobbára a 19. század második felében) kitűnően idéződik föl több írásában is, melyekben a szerző kedvvel használ olyan levéltári iratanyagot, naplót, hivatalos iratot, melyek írói szándékának megindítására vagy kifejezésére szolgálnak. Persze az olvasó hol hiszi, hol nem, hogy ezek valóságos dokumentumok, a szerzői szándékhoz úgy hozzásimulnak, hogy nem olvashatjuk mindig annak, aminek nevezze van. Bordás jól rejtja a fikció és tényanyag összevarrásának szárait. Különcei néha világhírré vergődnek, a kor technikai újdonságai használói (kerékpár, autó) eszünkbe jut-tatják „a röptülő Vucsido!” történetét, mint irodalmi előfutárét, persze van dokumentum, mely nem kétségesen az, az *Összefoglaló jelentés* című elbeszélés azt a megdöbbenést örökíti meg, amikor a pesti Történeti Hivatal anyagában a szerző saját nevét is fölleli meg festő barátját, Maurits Ferencét. Ez igazán dokumentumnovella az eredeti jelentés idézésével, de a rettenet, amit átél a szerző, a közös múltunkra vonatkozik: hát így éltünk? Talán elő-ször bukkan föl a nem magyarországi magyar irodalomban ennek a közös félelemnek a múltbeli dokumentuma.

Regényei mellett több novellájában is kedvvel idéz családi iratokat B. Gy.

Az egyik legfurcsább ilyen dokumentumjátéka a *Családi címer* című írása, amely a nemesi oklevél megújításának történetét mondja el, már maga a tény is furcsa, hiszen éppen Jugoszláviában, azaz most Szerbiában a magyar nemesi származás oklevéltörténete nem egészen aktuális dolog, sőt, talán nem is illedelmes némelyek előtt. De ha az olvasó megnézi az 1793-ban kiadott bizonyítványt, mely a nemesi származás igazolása, nagyot derülhet az aláírók nevéén, s talán a szerző maga is erre akarta irányítani a figyelmet. Az aláírók ezek: Piukovity Ágoston, Kénéy Antal, Fraticsevics Pál, Lukareczki Volarich János, Vojnits Barnabás, Jáhó Péter, Eremités Lukács, Almási Antunovits Pál. A magyar nemesi igazolást jobbára szerbek és bunyevácok írták alá, állították ki. (Erre szoktam volt mondan, hogy az élet abszurd, nem az irodalom.)

A *Levél a túlvilágra* című írása Márai Sándornak szól, 1999. április 18-án kelt Újvidéken. Ez bizony a bombázások ideje, a szerző személyes veszélyérzete, a kiszolgáltatottság panasza az íróelődhöz, aki az otthontalanságot nemcsak megírta, hanem át is élte. Az íráson elgondolkodhat a hazai olvasó: ugyanis a jugoszláviai, vajdasági magyarság nem úgy élte át a bombázásokat, mint a hazai.

Nekik ez nem a milosevicsi rendszer megbüntetése volt, hanem személyes veszélyeztetésük, mindennapi életük tárgyainak pusztulása. A Duna-hidak lerombolását más szemmel nézte a parton sétáló Bányai János, Maurits Ferenc és Bordás Győző, mint a híreket halló magyarországi polgár. Ezt az érzést írja Bordás Győző a Máraihoz címzett levélben, ezen az itthoni olvasónak el kell gondolkodnia.

Bordás olvasmányos elbeszélő, saját nemzetiségi irodalmi múltja, művészeti értékei, családtörténete gazdag anyaga írásait kiemelik a lokális érdekességből, és ezt a különös vajdasági kisvárosi világot, illetve a soknyelvű nemzetiségi nagyvárost (Újvidéket) jó irodalmi anyaggá gyúrja és érdekessé teszi olvasója számára. (*Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2008*)